

ალექსანდრე მინდორაშვილი, მარინა გიორგობიანი, ქეთევან მინდორაშვილი
 წყლის რესურსებთან დაკავშირებული კონფლიქტების საკითხისათვის

საქართველოს პროფილაქტიკური მედიცინის მეცნიერებათა აკადემია, თსუ ჰიგიენისა და სამედიცინო
 ეკოლოგიის დეპარტამენტი, კავკასიის უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

Doi: <https://doi.org/10.52340/jecm.2022.07.34>

ALEXANDER MINDORASHVILI, MARINA GIORGOBIANI, KETEVAN MINDORASHVILI
FOR THE ISSUE OF CONFLICTS RELATED TO WATER

Academy of Preventive Medicine of Georgia, Tbilisi State Medical University Department of Hygiene
 and Medical Ecology, Caucasus University, Tbilisi Georgia

SUMMARY

The classification of water-related conflicts, conflict assessment indices and the status of international agreements in the field of water were studied. It was established that along with positive properties, water has the potential for conflict. Conflicts are mainly related to the management and use of transboundary water resources, which in turn threaten regional security. Historical experience shows that conflict situations can be resolved peacefully by involving water diplomacy in negotiations. A typological classification of water conflicts has been developed. However, mechanisms for assessing the occurrence of water-related conflict situations need further improvement.

Keywords: Transboundary Basins, Water Conflicts, Classification of Conflicts, Conflict Assessment Index, International Agreements, Regional Security, National Security Index.

მიმდინარე საუკუნეში მტკნარი წყლის რესურსების დეფიციტის პრობლემა და ამ რესურსისთვის ბრძოლა გეოპოლიტიკურ პრობლემად იქცა, რაც შემდგომში გლობალური დათბობისა და კლიმატის ცვლილების ფონზე კიდევ უფრო გამწვავდება, განსაკუთრებით ტრანსსასაზღვრო წყლის რესურსებთან დაკავშირებით.

ტრანსსასაზღვრო მდინარეთა აუზები მოიცავს მსოფლიოს 145 ქვეყნის ტერიტორიას. 263-დან 155 აუზს ერთობლივად იყენებს ორი ქვეყანა. 100-ზე მეტს - სამი და მეტი სახელმწიფო [2,4,5,6]. 1918-1999 წლებში ტრანსსასაზღვრო აუზებში სახელმწიფო ურთიერთობის 1831 შემთხვევიდან, თანამშრომლობის 1228, ნეიტრალური ან უმნიშვნელო თანამშრომლობის 96 და კონფლიქტების 507 შემთხვევა დაფიქსირდა. მათ შორის 7 ძალისმიერი. 40 დაიძაბა სამხედრო კონფლიქტამდე. კონფლიქტების 61% ეხებოდა წყალალბას, 25% კი ინფრასტრუქტურის საკითხებს. უთანხმოების 67% მოლაპარაკების გზით მოგვარდა [1-6]. XXI საუკუნის დასაწყისში მსოფლიოში 30-ზე მეტი პერმანენტული შეიარაღებული კონფლიქტი დაფიქსირდა [5].

წყლის კონფლიქტების ტიპების მიხედვით რამდენიმე კლასიფიკაცია არსებობს, გამომწვევი მიზეზების და მიზნების გათვალისწინებით. თუმცა, უფრო სრულყოფილი წყნარი ოკეანის ინსტიტუტის მიერ შემუშავებული კლასიფიკაციაა, რომელიც კონფლიქტების 6 ტიპს მოიცავს [2-6]. ამავე ინსტიტუტის წყლის 1298 კონფლიქტის ქრონოლოგიაში (2022) აღნიშნულია 1998 წელს ოჩაჩირეში (აფხაზეთი) შეიარაღებული დაჯგუფების მიერ წყალმომარაგების ინფრასტრუქტურის განადგურების და თორმეტი სოფლის წყლის გარეშე დარჩენის, სამაჩაბლოში კი 2014 წელს რუსეთის ფედერაციის არმიის მიერ მოსახლეობისთვის სასმელი წყლის რეგულარულად გადაკეტვის თაობაზე.

საერთაშორისო წყლის აუზები საშიშროების სამი ფაქტორის ქვეშ იმყოფება: აუზების „ინტერნაციონალიზაცია“ - ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოების ფორმირება (პოსტსაბჭოთა სივრცეში. უკრაინის ტერიტორიების ანექსია 2014. 2022); ტრანსსასაზღვრო სახელმწიფოების მიერ განვითარების გეგმების ცალმხრივად მიღება (ჰესების მშენებლობა წინასწარი იურიდიული შეთანხმების გარეშე და სხვა); დაძაბული ურთიერთობები სახელმწიფოებს შორის, წყალთან კავშირის გარეშე [3,4,5].

გამომდინარე აქედან აუცილებელი გახდა წყლის კონფლიქტური სიტუაციების დადგომის შეფასების ინდექსების განსაზღვრა. არსებობს 2 ინდექსი: ერთ სულ მოსახლეზე წყლის რესურსების ხელმისაწვდომობის (Falkenmark M. et al.1989) და წყლის სოციალური სტრესის ინდექსი (Ohlsson L.1998). თუმცა, ვერცერთი ვერ საზღვრავს წყლის კონფლიქტის დადგომის ალბათობას. მისაღებ მაჩვენებლებად მიიჩნევა ე.წ. „ოთხი ინდიკატორი“, (P.Gleick 1993): მტკნარი წყლის დეფიციტის

დონე; ერთზე მეტი რეგიონის ან სახელმწიფოს მიერ გარკვეულ ზღვრამდე გაზიარებული წყალმომარაგების დონე; მოსაზღვრე სახელმწიფოების წყლის აუზების სიმძლავრე; ალტერნატიული მტკნარი წყლის წყაროებზე ხელმისაწვდომობის დონე [2,5].

ამჟამად ყველაზე უფრო კონფლიქტურ 19 საერთაშორისო აუზში, შესაძლო მსოფლიო კონფლიქტის საგნად სხვა მდინარეებთან ერთად სახელდება მტკვარი და არაქსი [1,3,5], რადგან მებობელი ქვეყნის ტერიტორიიდან მომდინარე წყალზე დამოკიდებული აზერბაიჯანი (76,6%), სომხეთი (11,7%) და საქართველო (8,2%) [7]. თუმცა საქართველოს წყლის ეროვნული უსაფრთხოების ინდექსის (2.40) დონე (GWP 2015 Technical Committee Report №20), შემოთავის საფუძველს არ იძლევა.

წყლის პრობლემებს სახელმწიფოები ეროვნული უსაფრთხოების პრობლემად აღიარებენ, რომელიც სხვადასხვა დონის ხელშეკრულებებით რეგულირდება. XIX საუკუნეში დადებული იყო 400 შეთანხმება. ამჟამად არსებობს 3600-ზე მეტი, მათ შორის 286 გააჩნია შეთანხმების ფორმა, ხოლო 61 მოიცავს 200-ზე მეტ საერთაშორისო მდინარეთა აუზს [2,6,7].

გამომდინარე აღნიშნულიდან შეიძლება დავასკვნათ რომ:

1. წყლის რესურსები რჩება კაცობრიობის განვითარების უმნიშვნელოვანეს გეო ეკონომიკურ და სტრატეგიულ რესურსად. ამასთანავე წყალს გააჩნია კონფლიქტის პოტენციალი და ამ რესურსისთვის ბრძოლა პერიოდულად საშიშ ხასიათს ღებულობს, რასაც ადასტურებს ისტორიული ქრონოლოგია.
2. უთანხმოებები და კონფლიქტები ძირითადად ტრანსსასაზღვრო წყლის რესურსების მართვასა და გამოყენებასთან არის დაკავშირებული, რაც თავის მხრივ საშიშროებას უქმნის რეგიონულ უსაფრთხოებას.
3. ისტორიული გამოცდილება ცხადყოფს, რომ კონფლიქტური სიტუაციები მოგვარებადია მშვიდობიანი გზით. მოლაპარაკებებში „წყლის დიპლომატიის“ ჩართვით ტრანსსასაზღვრო წყლის რესურსებზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის, სამართლიანი განაწილების და მდგრადი მართვის პრინციპების გამოყენებით. ასევე მოლაპარაკებების მოგვარების ალტერნატიული რეგულირების ტექნოლოგიების (Alternative Dispute Resolution –ADR) გამოყენებით.
4. შემუშავებულია წყლის კონფლიქტების ტიპოლოგიური კლასიფიკაცია. თუმცა, წყალთან დაკავშირებული კონფლიქტური სიტუაციების დადგომის შეფასების მექანიზმები საჭიროებს შემდგომ სრულყოფას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Ахмедов М.А., Саямова К.Дж. Применение силы воды гидротехнических сооружений в вооруженных конфликтах. Вестн. Ун-та гражд. защиты МЧС Беларусь, 2019, 3 (2):232- 239.
2. Бояркина О.А. Теоретические аспекты исследования международного водного конфликта. Конфликтология /nota bene", 2015 (1): 65-77.
3. Голицын В. Конфликтный потенциал водных ресурсов. <https://cyberleninka.ru/article/n/konfliktnyy-potentsial-vodnyh-resursov/viewer>
4. Кибальчич Йокская. Проблемы управления водными ресурсами в зонах конфликтов. Водная дипломатия. <https://pandia.ru/text/79/570/16664.php>.
5. Кочетков В.В., Пак Е.В. «Водные войны»: дефицит водных ресурсов как причина и инструмент международных конфликтов. Вестн. Моск. Ун-та. 2011, 12 (5):35-47.
6. Нестерова И. Е. «Водная карта» в глобальном мире. Вестн. Санк-Петербургского Ун-та. 2011, 6 (3):53-62.
7. Водные ресурсы мира // Priroda.su. 03.02.2010. <<http://www.priroda.su/item/1319>>.

АЛЕКСАНДР МИНДОРАШВИЛИ, МАРИНА ГИОРГОБИАНИ, КЕТЕВАН МИНДОРАШВИЛИ К ВОПРОСУ О КОНФЛИКТАХ СВЯЗАННЫХ С ВОДОЙ

Академия профилактической медицины Грузии, ТГМУ Департамент гигиены и
медицинской экологии, Кавказский Университет, Тбилиси, Грузия

РЕЗЮМЕ

Изучены классификация водных конфликтов, индексы их оценки и состояние международных соглашений. Установлено, что наряду с положительными свойствами вода обладает конфликтным потенциалом. Конфликты в основном связаны с управлением и

использованием трансграничных водных ресурсов, что, в свою очередь создает угрозу региональной безопасности. Исторический опыт показывает, что конфликты можно решать мирным путем, включив в переговоры „водную дипломатию“. На данном этапе разработана типологическая классификация водных конфликтов. Однако механизмы оценки возникновения конфликтных ситуаций, связанных с водой, нуждаются в дальнейшем совершенствовании.

ალექსანდრე მინდორაშვილი, მარინა გიორგობიანი, ქეთევან მინდორაშვილი
წყლის რესურსებთან დაკავშირებული კონფლიქტების საკითხისათვის

საქართველოს პროფილაქტიკური მედიცინის მეცნიერებათა აკადემია, თსუ ჰიგიენისა და სამედიცინო ეკოლოგიის დეპარტამენტი, კავკასიის უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

რეზიუმე

შესწავლილი იქნა წყალთან დაკავშირებული კონფლიქტების კლასიფიკაცია, კონფლიქტების შეფასების ინდექსები და წყლის სფეროში საერთაშორისო შეთანხმებების მდგომარეობა. დადგინდა, რომ დადებით თვისებებთან ერთად წყალს გააჩნია კონფლიქტის პოტენციალი. კონფლიქტები ძირითადად ტრანსსასაზღვრო წყლის რესურსების მართვასა და გამოყენებასთან არის დაკავშირებული, რაც თავის მხრივ საშიშროებას უქმნის რეგიონულ უსაფრთხოებას. ისტორიული გამოცდილება ცხადყოფს, რომ კონფლიქტები მოგვარებადია მშვიდობიანი გზით მოლაპარაკებებში წყლის დიპლომატიის ჩართვით. შემუშავებულია წყლის კონფლიქტების ტიპოლოგიური კლასიფიკაცია. თუმცა, წყალთან დაკავშირებული კონფლიქტური სიტუაციების დადგომის შეფასების მექანიზმები საჭიროებს შემდგომ სრულყოფას.

ღ